

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРОФТЕХОСВІТИ
У ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ ПЕРЕДОВОГО ДОСВІДУ

(методистам ПТНЗ для використання в роботі)

м. Дніпропетровськ
2014

Методика → ППД

* виявлення

* вивчення

* узагальнення

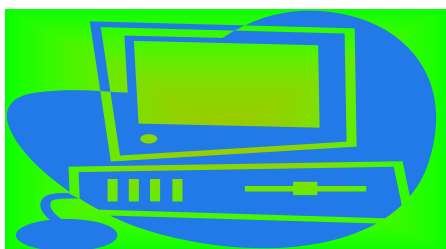
* впровадження

* поширення

(Керівникам, методистам ПТНЗ для використання в роботі)

Упорядник Муха Н.О. методист НМЦ ПТО

«Суть керівництва сучасною школою полягає в тому, щоб у найважчій справі на очах у вчителів створювався, дозрівав та утверджувався кращий досвід, який втілював би в собі передові педагогічні ідеї»

В. Сухомлинський

Передовий педагогічний досвід – це така навчально-виховна чи організаційно - педагогічна діяльність, в процесі якої стабільні позитивні результати у розв'язанні актуальних педагогічних проблем забезпечуються використанням оригінальних форм, методів, прийомів, засобів навчання та виховання або інтеграції вже відомих форм, методів, прийомів, засобів.

П.П.Жерносек

2014р.

Цікаві творчі знахідки вчителя є в будь-якому педагогічному колективі...

Характерні ознаки передового досвіду.

Передовий педагогічний досвід (ППД) викладача теоретичного і виробничого навчання вживається в двох різних тлумаченнях. В широкому розумінні передовий досвід (раціональний) розуміємо як високий рівень майстерності, діяльність яка дає високу результативність. Досвід викладача може і не мати в собі щось новаторське, оригінальне, але заснований на умілому і успішному застосуванні установлених дидактичних принципів і методів, є хорошим взірцем для тих викладачів які ще не оволоділи педагогічною майстерністю. Досягнутий в такому розумінні педагогічний досвід представляє собою передовий досвід який достойний поширення. До передового досвіду більш у вузькому розумінні цього поняття відносять тільки таку практику яка містить в собі елементи творчого пошуку, новизни, оригінальності, те що називаємо сьогодні новаторством. Такий досвід особливо цінний для педагогів, але його необхідно аналізувати, узагальнювати і поширювати. Про якість ППД можна судити за кінцевими результатами.

Новаторському досвіду властиві оригінальність, новизна. Досвід педагога-новатора, що має експериментальний характер, називають дослідницьким. Якщо йдеться про вдосконалення форм, методів, засобів навчання і виховання на основі творчого їх використання, то такий досвід називають раціоналізаторством.

Зразковий досвід — це сумлінна діяльність учителя, який уміло використовує досягнення педагогічної науки, методичні рекомендації вчених, методистів, досвід інших педагогів, і на цій основі його навчально-виховна робота є зразком для інших.

Пошук ППД може мати цілеспрямований і випадковий характер.

Цілеспрямований пошук здійснюється за наперед визначеним планом методиста навчального закладу; випадковий – пов'язаний із спостереженнями за роботою педагогів під час відвідування уроків, позакласних заходів, вивчення навчальної документації, та КМЗ предметів, професій, проведенням атестації педагогів.

Перший етап вивчення досвіду передбачає визначення об'єкту вивчення . Основна робота охоплює тривалий час. Фіксація спостережень в щоденнику.

Другий етап . Вивчити систему діяльності педагога – новатора . Необхідно виходити з того що в кожного педагога в процесі творчого ставлення до своєї діяльності **складається своєрідна система роботи**, яка знаходить своє відображення в структурі всього навчально-виховного процесу у співвідношенні окремих, методів і прийомів. Поєднання всіх складових з конкретними відповідними умовами і індивідуальними особливостями педагога дають позитивний результат.

Третій етап. Процес вивчення досвіду носить коригуючий , уточнюючий характер : спостереження проводяться вибірково, для фіксації раціонального у педагогічній діяльності визначеного педагога-новатора. Деталізуються окремі питання досвіду.

Рекомендації методисту,

який вивчає досвід роботи вчителя (викладача)

1. Продивіться літературу з даної проблеми. Уточніть питання, які можуть бути розроблені на основі формування передового досвіду.
2. Зберіть відомості про вчителя: проведіть бесіду з адміністрацією школи, колегами, учнями, батьками.
3. Відвідайте серію уроків вчителя. Намагайтеся з'ясувати, яка науково-методична основа його роботи, методика організації уроків.
4. Поспостерігайте, який вплив має вчитель на учнів, як учні ставляться до вчителя і до предмету, що він викладає.
5. Проведіть перевірку знань, умінь і навичок учнів, як вони володіють елементами наукової організації навчання.
6. Проведіть аналіз рівня вихованості учнів.
7. Проаналізуйте спільно з вчителем його досвід роботи:
 - основні педагогічні задачі, які він вирішує;
 - наукова обґрунтованість досвіду;
 - рівень новизни досвіду;
 - можливість застосування досвіду в інших умовах.
8. Попросіть вчителя описати систему його роботи. Якщо потрібно, допоможіть йому скласти план опису.
9. Допоможіть вчителю систематизувати матеріали з досвіду роботи: конспекти уроків, сценарії позакласних заходів, методичні розробки, дидактичні картки тощо.
10. Підготуйте науково-методичний аналіз досвіду роботи. Обговоріть висновки і пропозиції в методичній комісії, на педагогічній, раді у навчальному закладі.
11. Визначте форми узагальнення і впровадження цього досвіду

Форми вивчення ППД.

*** індивідуальна

*** проблемні мікрогрупи

- *** творчі групи
- *** педагогічні лабораторії
- *** семінари практикуми
- *** школа педагогічної майстерності інш.

Матеріали узагальнення досвіду роботи

вміщують відповіді на такі питання:

Мета узагальнення ППД – визначити засоби, прийоми, методи, за допомогою яких досягнуто позитивного результату: вивчити умови забезпечення впровадження ППД в педагогічну практику. Після підготовки узагальненого досвіду, його літературної і аналітичної обробки необхідно зібрати всі матеріали, які відображають педагогічний досвід.

1. Тема досвіду роботи.
2. Автор досвіду (група авторів, школа). Короткі відомості про автора досвіду.
3. Тривалість функціонування досвіду: довготривалий (більше 3 років) і короткочасний (менше 3 років).
4. Обґрунтування актуальності досвіду і його значення для удосконалення навчально-виховного процесу.
5. Виділення наукової основи досвіду: які наукові теорії, положення, розробки використовує вчитель (методичні об'єднання, школа тощо) для удосконалення навчально-виховного процесу.
6. Який передовий (новаторський) досвід використовував учитель і як.
7. Новизна досвіду (новий зміст, методи, форми, засоби). Рівень новизни: творчий досвід, учитель-майстер, раціоналізаторський досвід.
8. Зміст досвіду роботи (коротко): система конкретних педагогічних або управлінських дій, система засобів, форм і методів роботи. Постановка педагогічного експерименту і його результати.
9. Врахування у досвіді роботи психологічних особливостей учнів.
10. Яка результативність роботи з проблеми, як вона показана, чи дан порівнювальний аналіз результативності роботи.
11. Наявність додатків і їх доцільність: конспекти уроків, сценарії позакласних заходів, приклади контрольних завдань і дидактичних матеріалів, план роботи клубу, план роботи шкільного музею тощо.
12. Можливості і умови використання даного досвіду у масовій педагогічній практиці.

Матеріалами педагогічного досвіду є:

- Цикл уроків (в межах однієї теми, розділу, кількох розділів, навчальної програми з предмету)
- Відеозапис уроків (бажано)
- Методичні розробки автора.
- Плануюча документація викладача.
- Авторські розробки, статті.
- Публікації про діяльність автора.
- Вивчення навчальної документації (учнівські роботи, журнали теоретичного і виробничого навчання , поурочні плани, методичні розробки , тощо)
- Анкетування колег носія ППД, його учнів, їх батьків.

АНАЛІЗ НАСЛІДКІВ ВИВЧЕННЯ ДОСВІДУ.

На основі зібраного матеріалу методист робить висновок про суть досвіду, розкриває методи, прийоми та технологію дослідження результатів, проводить педагогічний аналіз зібраного фактичного матеріалу, розкриває причинно-наслідковий зв'язок між явищами.

Вивчивши факти передового педагогічного досвіду, методист може:

- скласти простий опис їх;
 - класифікувати їх;
 - визначити умови та причини, що породжують дане явище;
 - встановити, до яких наслідків приводить досліджуване явище;
 - з'ясувати характер залежності між причиною і наслідком;
-
- встановити всі обставини, за яких певні причини викликають певне явище.

Після глибокого педагогічного аналізу та оцінки зібраних фактів про досвід роботи методист приступає до опису самого досвіду роботи, де розкриває змістовну суть: засоби, прийоми, фактори, умови, обґрунтувати висновки про значення досвіду, його цінність.

Письмове узагальнення досвіду може бути поданим у формі довідки, доповіді, статті, методичного бюлетня, альбома, буклета, плаката, розкладки, стенда, листівки, методичних рекомендацій, монографій, посібників. Опис передового педагогічного досвіду повинен бути літературно оформленим,

науково обґрунтованим, всебічно розкривати технологію педагогічної праці та її результати.

Узагальнення досвіду може бути в усній формі: виступ учителя чи керівника навчального закладу. на педраді, семінарі, засіданні методоб'єднання

Основними критеріями ППД є:

1. Актуальність і перспективність
2. Висока результативність, ефективність,
3. Стабільність показників, результатів роботи
4. Відповідність досвіду сучасним вимогам виробничої дидактики і досягнення педагогічних, психологічних, технічних наук.

Система узагальнення матеріалу ППД

1. Тема досвіду, обґрунтування його актуальності. Аналіз.
2. Коротка характеристика змісту досвіду, проблем, які розв'язуються з його допомогою, підготовка до уроку.
3. **Переваги досвіду перед існуючою педагогічною практикою.**
4. Сучасні теоретичні ідеї, які є науковою основою досвіду, реалізація їх за допомогою основних дидактичних принципів навчання.
5. **Провідна ідея досвіду, суть, варіативність форм його застосування.**
6. Технологія досвіду, форми, методи, прийоми роботи, алгоритм дій.
7. Кількісні і якісні зміни **результативності** навчально-виробничого і виховного процесів.
8. **Вказати які проблеми є у носія ППД**

Після узагальнення, перед поширенням і впровадженням у практику ППД має пройти етап об'єктивного оцінювання. Серед найпоширеніших можна назвати такі методи оцінювання ППД:

.....

* метод експертного оцінювання. (експертами можуть бути: педагоги, методисти, психологи, вчені інш.) Перевірка досвіду та висновки про результативність та можливість його використання у масовій педагогічній практиці.) В основі порівняння результатів навчальних досягнень в групах де проводиться і не проводиться експеримент)

* Після отримання позитивної оцінки ППД затверджується на засіданні методичної комісії навчального закладу, керівником навчального закладу видається наказ про його впровадження в практичну діяльність педагогічного колективу, автор отримує посвідчення (диплом) відповідного змісту.

* моральне і матеріальне заохочення автора ППД.

Технологія впровадження ППД

Перший етап - визначення обґрунтування і популяризація проблеми ,над якою працює педколектив , підведення педагогів до висновку про неминучість відмови від застарілого в практиці та необхідність впровадження сучасних передових освітніх ідей.

Другий етап – (**показ в дії**)- Роз'яснення його переваг порівняно з традиційною методикою навчання або виховання ;

- тренування педагогів з метою опанування ППД;
- створення « творчої лабораторії » за добровільною участю в ній кращих педагогів з метою конструювання , створення впровадження ППД,
- розробка плану роботи методичної ради з вивчення ,узагальнення та впровадження досвіду,
- організація внутрішнього контролю за застосуванням раціональних засобів діяльності.

Форми поширення ППД

• Індивідуальна:

- Публікація, електронний посібник
- Методичні розробки та рекомендації
- Відкриті уроки для педагогів, методистів ПТНЗ, НМЦ ПТО
- Узагальнення ППД району, області ...

Коллективна :

- створення експериментальних педмайданчиків
- створення авторських шкіл
- педагогічні ярмарки
- створення КМЗ з предмету
- використання педагогічного досвіду для атестації

Схема обліку ППД

Повна назва установи , працівник якої має передовий досвід
Карта обліку об'єкта ППД
Тема досвіду _____
ПіБ носія досвіду _____
Посада _____
Педстаж _____
Наслідки останньої атестації _____
Зміст досвіду (провідна ідея, мета, новизна, практичність, значущість, рівень актуальності, тощо (_____

Хто ,коли вивчав досвід _____
(У якій формі узагальнено досвід (опис, альбом, буклет, відеофільм ,плакати, стенд, тощо) _____

Ким схвалений досвід(рішення педради, методичної ради навчального закладу, НМЦ ПТО, колегії управління освіти...)

Де зберігається матеріал про досвід.

Заходи із запровадження досвіду (організована школа ППД, творча група, дано методичні рекомендації, створено відеофільм , проведено семінар, здійснюється наставництво, тощо).

Висновки (рівень готовності до розповсюдження, можливі форми подальшого запровадження, можливий рівень використання тощо).

Загальна технологія впровадження ППД в педагогічну практику може бути стисло висловлена в такій послідовності:

- ознайомлення педагогів навчального закладу з передовим досвідом ;
- демонстрація нових прийомів на практиці.

***** **Приклад опису ППД** *****

Мета: Систематизувати роботу з обдарованими учнями по підвищенню їх креативного розвитку на основі їх індивідуальних здібностей, розробити педагогічну технологію підготовки учнів до предметних олімпіад.

Педагогічні задачі:

- пошук учнів які мають нахили до поглибленого вивчення предмету
- вивчення здібностей учнів
- диференціювання учнів за темпами засвоєння матеріалу
- складання різнорівневих програм для навчання диференційованих груп учнів
- розробка технологій , методик, прийомів які забезпечують креативний розвиток учнів.
- Розробка педагогічних технологій підготовки учнів до предметних олімпіад
- Розробка технологій спеціальної адаптації обдарованих та здібних учнів.

Аналіз досвіду: (як викладач реалізує поставлені педагогічні задачі, шляхи досягнення результативності.)

1.Пошук учнів які мають нахили до поглибленого вивчення визначеного предмету:

*спілкування з учнями ,батьками щодо їх участі в педагогічному проєкті.

* до груп запрошуються учні регіону які вже брали участь в олімпіадах з предмету (наприклад історія, спец технологія кухарів тощо)

* при викладанні визначеного матеріалу для поглиблення використовується найсучасніша, актуальніша інформація, дидактичне забезпечення. Такі прийоми визивають зацікавленість , розвиває стійкий інтерес до предмету.

2.вивчення здібностей учнів

(опис технологій ,прийомів і т.д. шляхів встановлення реальних здібностей учнів . отримані результати викладач використовує з метою розвитку креативного розвитку учнів.

3 Які викладач розробляє технології вивчення, засвоєння матеріалу здібними учнями.

4. Далі опис – як він виконує поставлені педагогічні завдання.Обов'язково повинен бути аналіз результативності досвіду, висновки в таблицях,схемах,графіках - в динаміці. (якісний показник навчальних досягнень учнів : формування компетенцій згідно з критеріями оцінювання , вимогами державних стандартів загальноосвітньої підготовки, держстандартів ПТО.

ПіБ того хто узагальнював _____

Досвід _____

Посада _____ місце роботи_

Критерії оцінювання ППД

1. Ознаки передового педагогічного досвіду.	
Критерії	Показники критеріїв.
Новизна	Творчий підхід авторів ППД до вирішення психолого – педагогічних завдань навчання і виховання, раціоналізація окремих елементів , новаторство
Наукова достовірність	Відповідність ППД сучасним науково педагогічним уявленням, закономірностям. теоріям. принципам.
Прогностичність	Відповідність сучасним дидактичним вимогам, нтп галузі;спрямованість на майбутнє;можливість

	прогнозування.
Ефективність	Результативність ППД: Висока ефективність застосування в умовах даного навчального закладу.
2. Ознаки впровадження ППД в навчально-виховний процес .	
Доцільність	сприяння вирішенню педагогічних завдань підвищення ефективності професійної підготовки.
Навчальна і виховна ефективність	Можливість використання ППД для організації цілеспрямованого навчально - виробничого, і виховного процесів ;
Доступність	Відповідність використання ППД навчальним можливостям учнів : інтелектуальним ,віковим ,психологічним, рівню підготовленості.
Творчість	Можливість творчого використання ППД для активізації пізнавальної діяльності , дослідницької діяльності,
Техніко-економічні та дидактичні можливості.	Можливість у створенні матеріально-технічного та дидактичного забезпечення, пов'язаного з впровадженням ППД.

Використана література:

«Вивчення, узагальнення та впровадження ППД» Шевчук С.С. ДІПОП Донецьк .2004р.

М.Д.Підоплічко, методист Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників.

Основні вимоги до змісту матеріалів перспективного педагогічного досвіду:

Структура змісту досвіду:

1. Вступ (коротке обґрунтування актуальності досвіду, оцінка сучасного стану проблем, ціль роботи над проблемою, взаємозв'язок із сучасними науковими дослідженнями, можливості педагогічного досвіду в усуненні недоліків, утруднень, протиріч масової педагогічної практики).
2. Нормативно-правова база (короткий огляд документів з проблеми).
3. Теоретична основа досвіду (короткий анотований огляд літератури).
4. Технологія досвіду містить у собі наступні компоненти:

- узагальнені схеми (моделі) реалізації педагогічних, ідей у системі навчання (додаток);
- формулювання ведучої ідеї досвіду (короткий витяг із нормативного документа чи теорії з проблеми);
- формулювання гіпотези педагогічного дослідження (прогнозовані шляхи досягнення результату, обґрунтування цінності досвіду);
- постановка цілей і задач досвіду;
- розкриття сутності досвіду (короткий виклад інформації щодо дослідження проблеми);
- ілюстративний опис узагальнень моделі реалізації досліджуваної технології (форм, методів, прийомів).

5. Результативність досвіду:

- результати анкетування;
- експертна оцінка уроків (педагогічної діяльності в цілому) учителя батьками, педагогами, учнями (додатки)
- результати контрольних зрізів з предмету;
- результати тестування учнів з метою вивчення динаміки реалізації особистісних якостей школярів (емоційна сфера (Додаток), мотиви навчальної діяльності, соціальна сфера, пізнавальна, вольова сфера і т. і.);
- рівень сформованості основних компетенцій учнів.

Результативність діагностичної роботи з вивчення ППД оформляється у вигляді таблиць, діаграм і з коротким аналітичним коментарем.

6. Висновки (розміщаються на окремому листі).

У висновках дають оцінку результатам роботи, розкривають можливості їхнього використання, відзначають наукову новизну і соціальну цінність проблеми.

7. Рекомендації

У рекомендаціях визначають подальші шляхи роботи для більш глибокого вивчення проблеми, приділяючи основну увагу пропозиціям щодо ефективного використання результатів дослідження. Рекомендації повинні носити конкретний характер і бути цілком підтверджені даною роботою. За необхідністю рекомендації можуть спиратися на додаткові матеріали, що приводяться в додатках.

8. Список рекомендованої літератури з проблеми (додаток).

9. Вимоги до додатків.

Додатки містять матеріал, що необхідний для розкриття повноти досвіду. У додатках можуть бути включені ілюстрації, дидактичний матеріал, фотографії, описи методик, комп'ютерних програм, авторських програм варіативного компонента, індивідуальних програм для школярів з предмету, розроблених у процесі виконання роботи, творчі роботи учнів, а також

таблиці, діаграми, що ілюструють результативність досвіду. Варто звернути увагу на обов'язкове включення системи розробок уроків з визначеної теми і позакласних заходів, що є міні-моделлю, проекцією педагогічних ідей у системі навчання.

Систему розробок уроків рекомендується супроводжувати методичним аналізом теми, що складається з наступних компонентів: основна ідея теми, основні змістовні лінії теми, основна мета (дидактична, розвиваюча, виховна), основні вимоги до знань і умінь, методи роботи.

Зразковий стандартний перелік додатків приводиться в додатку .

Варто звернути увагу на домінування у педагогічній практиці репродуктивного досвіду, заснованого на удосконаленні професійної майстерності вчителя. Звідси і низькі результати участі педагогів у конкурсах «Учитель року», перевага стихійного ППД, інертність педагогів у поширенні педагогічних ідей за допомогою мультимедіа.

Сучасні реалії життя, інтенсивність інформаційного потоку в суспільстві вимагають інноваційних підходів до навчання, управління в школі. А інновації можна трансформувати тільки за допомогою педагогічних ідей, знахідок. Тому необхідно відмовитися від стихійності в узагальненні ППД і зупинитися на моделюванні, в основі якого лежить педагогічний експеримент.

Педагогам практикам !

Деякі гуманістичні **поради-заповіді В. Сухомлинського** педагогам-практикам.

Що найважливіше в учительській праці? Знати дитину. Легше любити увесь світ, ніж одну дитину. Виховання лише тоді стає реальною силою, коли воно ґрунтується на вірі в дитину. Діти повинні приносити зі школи радість. Жодна дитина не повинна відчувати, що вона невдаха, що вона нездібна. Без здійснення сподівань не можна уявити собі правильного виховання дітей. Без заохочення неможливе просування вперед. Покарання — не сила, а слабкість вихователя! Сила в свідомості, а не в страху! Не допускайте окрику: «сильні» засоби свідчать про ваше безсилля; їм, важким дітям, бракує головного — турботи, ласки, доброти. Дайте їм це — і вони перестануть бути важкими. Якщо хочеш, щоб дитина була чесною, не замикай від неї на замок те, що для неї є привабливим. Чим би не вабив дітей вогник, яким є для них учитель, у цій приваблюючій силі завжди є найголовніше — єдність духовного життя вчителів і учнів. У сто разів більше потрібно знати, ніж ви сповіщаєте учням. Поганий учитель підносить істину, хороший вчить її знаходити. Чим більше знатимуть учні про те, що не передбачено програмою, тим цікавішою стане для них ця наука. Творча праця, захоплення улюбленою справою — найвірніший шлях до серця дитини. **Школа стає справжнім осередком культури лише тоді, коли в ній панують чотири культури: культ Батьківщини, культ Матері, культ книги і культ рідного слова.**

Згідно з ідеями учителя математики В. Шаталова всі діти талановиті, всі діти — без винятку! — здатні успішно оволодіти шкільною програмою. Вчитель повинен допомогти учневі усвідомити себе особистістю, пробудити потребу в пізнанні себе, життя, світу, виховати в нього почуття людської гідності, складова якого — усвідомлення відповідальності за свої вчинки перед собою, товаришами, школою, суспільством; попереду — теорія; уроки відкритих думок — повідомлення; щадна педагогіка: Веренчук, Губенко, Євтушенко . до побачення (решта залишаються на консультацію, але ніхто про це не знає, і їм не доведеться червоніти); незвичайне краще запам'ятовується; зорова пам'ять — механізм надійності; письмове і магнітофонне опитування; опорні сигнали без страху й докору; принцип відкритих перспектив; оцінювати по заслугі щодня; батькам теж потрібна перспектива; навчання — процес колективний; поважайте акселератів!; метод ланцюжка (перевірка розв'язування задач); учень повинен вчитися переможно.

Характерною особливістю досвіду В. Шаталова є: виділення доз навчального матеріалу, які охоплюють головне, істотне в ньому, навчання школярів алгоритмів виконання навчальних завдань, широке залучення їх до самостійного виконання навчальних завдань у школі й удома, оперативний контроль за засвоєнням навчального матеріалу всіма учнями класу. Позитивне у цьому досвіді — намагання виділити в навчальному матеріалі найістотніші елементи. Проте слід мати на увазі, що прагнення до скорочення термінів вивчення навчального предмета за рахунок концентрування уваги тільки на головних моментах змісту, без певного зіставлення їх з допоміжними елементами знань, без здійснення учнями самої операції виділення в матеріалі найістотнішого, може призвести до зниження розвиваючого впливу навчання, якщо не використовувати спеціальних засобів. **Саме таким засобом є система самостійної роботи з розв'язування задач. Проте надто великий обсяг задач з математики і фізики може знизити інтерес учнів до інших предметів.** Учитель хімії М.Гудзик головним принципом системи вважає подання нового матеріалу «великими порціями». Тому планування ним кожної теми з хімії передбачає уроки-лекції, **уроки-семінарські заняття**, уроки узагальнення і систематизації знань, уроки захисту творчих завдань, уроки-практикуми. **Урок-лекція** складається з трьох частин. Спершу коротко (без деталізації) викладається навчальний матеріал (до 7 хв.). Відтак — головна частина (до 30 хв.), в якій учитель уже вдруге й детальніше пояснює той самий матеріал, інструктує учнів щодо індивідуального його вивчення. У заключній частині (5—8 хв.) він утретє повертається до нового матеріалу, підводячи підсумки та пропонуючи необхідну літературу для опрацювання. Головне завдання уроку-семінарського заняття — самостійне вивчення учнями навчального матеріалу різного рівня складності, що забезпечується трьома програмами (програма А — на рівні творчого використання; програма В — відтворення здобутих знань на продуктивному рівні, вміння застосовувати їх за

аналогією; програма С — репродуктивне відтворення знань, застосування їх за зразком). **Програми учні обирають самостійно.** На уроці практикується групова форма роботи. У процесі виконання завдань учні користуються підручником, власними конспектами лекцій, у разі потреби звертаються за консультацією до вчителя. Наприкінці уроку-семінару вчитель проводить самостійну роботу. На уроці-заліку узагальнюється і систематизується засвоєний матеріал. Міжпредметне узагальнення і систематизація знань здійснюється на уроці захисту творчих завдань. Такі уроки проводяться після вивчення великих розділів з хімії, біології, фізики, географії та інших суміжних дисциплін. Тематичні творчі завдання до цих уроків учні отримують заздалегідь. Над їх розв'язанням працюють групами. На уроці із повідомленням про виконану роботу виступає керівник групи. Учитель підсумовує обговорення даного варіанту розв'язання завдання. Уроки-практикуми проводять за традиційною системою. **Учитель-філолог Є. Ільїн зосереджується на пошукові опори (зв'язок з життям); побудові уроку на основі «яскравої конструктивної деталі», складного «морального питання», творчого прийому; мистецтві запитання, яке стимулює відвагу висловитися. Суттєвими є й такі аспекти: запитуйте — відповідаю; здивувалися — побачили!; завоювати увагу; про все і при всіх; навчити співпрацювати.** У досвіді педагогів-новаторів чітко простежуються риси, що вирізняють їх педагогічну діяльність, розкривають індивідуальність. Проте у їхній роботі є й спільні риси, зокрема такі ідеї педагогіки співпраці: використання багатства стосунків у колективі з виховною метою; обмірковування форм і методів роботи з таким розрахунком, щоб діти взаємовиховувалися; прищеплення учням уміння аналізувати свою діяльність і стосунки; єдність педагогів і учнів у навчально-виховному процесі; навчання без примусу; оптимістичний погляд на учня, його можливості; формування в учня об'єктивної самооцінки і ставлення до навколишньої дійсності.